

NUORTEN PÄIHTEIDENKÄYTTÄJIEN MUOTOKUVIA PÄIHDENUORETKO YHTENÄINEN RYHMÄ?

Nuorista ja nuorten päihdekäytöstä keskusteltaessa saa usein käsityksen, että kyseessä on yhtenäinen ilmiö, joka koskettaisi kaikkia nuoria ja vieläpä samalla tavalla. Totta onkin, että esimerkiksi lähes kaikki 15-vuotiaiden nuorten juomiskerrat 30 viime päivän aikana olivat olleet humalakertoja ja että pojista yli puolet ja tytöistä vähän alle puolet oli juonut viime kerralla vähintään seitsemän annosta (Ahlström & al. 1996). Lisäksi Nuorten terveystatatutkimuksen tulosten perusteella tiedämme, että humalakäytön esiintyvyys kaksinkertaistui 1980-luvun alusta 1990-luvun puoliväliin mennessä (Ahlström 1994).

Osa sellaisistakin nuorista, jotka käyttävät alkoholia harvoin, hankkiutuu juomaan ryhtyessään humalaan (Holmila 1994). Mutta erojakin on: jotkut ovat vain kokeilleet alkoholijuomia, toiset ovat humalassa lähes joka viikonloppu ja jotkut ulottavat kokeilunsa alkoholin ohella muihin päihteisiin.

Tässä artikkelissa tarkastellaan, onko nuorten päihteiden käyttö yhteydessä heidän sosiaaliseen taustaansa, päihdeasenteisiinsa, päihdeuraansa ja alkoholin käytön seurauksiin.

AINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄT

Aineistona käytetään kansainvälisen koulu-
laistutkimuksen (European School Survey
Project on Alcohol and Drugs = Espad) Suo-

men aineistoa, joka kerättiin maaliskuun loppussa 1995. Kohderymänä olivat vuonna 1979 syntyneet nuoret, jotka olivat tuolloin 15-vuotiaita ja alkuvuodesta syntyneet 16-vuotiaita. Otos poimittiin koko maan peruskoulujen yhdeksänsistä luokista käyttäen ositettua ryväotantaa: maa jaettiin alueisiin, joilta poimittiin otokseen tulevat luokat. Kaikista otokseen poimittujen luokkien oppilasta vastasi kyselyyn 92 prosenttia.

Koska voidaan olettaa, että saman luokan oppilaat ovat keskenään enemmän samankaltaisia kuin oppilaat yleensä, tällainen otanta-asetelma saattaa aiheuttaa systemaattisia virheitä käytettäessä tilastollisia testejä tai muita analyysimenetelmiä (Lehtonen & Pahkinen 1995). Frekvenssi- ja prosenttitalukoihin tai keskiarvoihin otanta-asetelmalla ei ole juuri vaikutusta. Tavallisimmassa tilastollisissa ohjelmistoissa (SAS, SPSS) ei ole otanta-asetelman huomioon ottavia analyysimenetelmiä, mutta SUDAAN-ohjelmisto on kehitetty tähän tarkoitukseen.

Aluksi tytöt ja pojat ryhmiteltiin päihteiden käytön mukaan neljään ryhmään. Alustavien ristiintaulukointien avulla aineistosta etsittiin selittäviä tekijöitä, joilla näytti olevan riippuvuutta päihteiden käytön kanssa. Nominaaliasteikollisista selittäjistä muodostettiin dummy-muuttujia, jotka siis saavat arvoja 0 ja 1. Profiilikuviota (kuvio 6) varten selittäville muuttujille laskettiin ryhmittäin poikkeamat: ryhmän keskiarvosta vähennet-

Taulukko 1. Tyttöjen ja poikien jakautuminen ryhmiin päihteiden käytön mukaan sekä alkoholia ja pillereitä 1–2 kertaa kokeilleiden osuudet vastaavasta ryhmästä, %

	tytöt	pojat	alkoholia ja pillereitä 1–2 kertaa kokeilleita	
	(1 076)	(1 084)	tytöt	pojat
Ryhmä 1				
Raittiit ja alkoholia kokeilleet	22	25		
Ryhmä 2				
Humaltuneet	45	44	12	7
Ryhmä 3				
Usein humaltuneet	17	22	36	14
Ryhmä 4				
Monipäihdekäyttäjät	16	9	25	28
Yhteensä	100	100		

tiin kokonaiskeskiarvo ja se jaettiin koko aineiston keskiarvon keskiarveilla. Näin eri mittayksiköissä olevia muuttujia on helpompi verrata keskenään. Lopuksi kullekin ryhmälle etsittiin parhaita selittäviä tekijöitä logitmallien avulla. Juha Partanen (1994) on käyttänyt samankaltaisia tilastollisia menetelmiä alkoholin ja huumeiden käyttäjiä tutkiessaan.

Tässä työssä logit-mallit ja keskiarvon keskiarveet laskettiin sekä SAS:lla ottamatta otanta-asetelmaa huomioon että SUDAAN-ohjelmistolla ottaen otanta-asetelma huomioon. Tulokset olivat hyvin samanlaisia. Kun otanta-asetelmaa ei otettu huomioon, logit-malleihin tuli kuitenkin mukaan jokin melkein merkitsevä tai jopa merkitsevä selittäjä, joka SUDAAN-ohjelmistolla lasketuissa malleissa jäi pois. Tämän vuoksi artikkelissa on käytetty otanta-asetelman huomioon ottavia analyysimenetelmiä.

RYHMITTELY PÄIhteiden Käytön MUKAAN

Nuoret jaettiin neljään ryhmään alkoholin käytön (humalatiheyden) ja muiden päihteiden

käytön perusteella. Muihin päihteisiin kuuluvat tässä huumeet, liuottimet ym. haisteltavat aineet, rauhoittavat ja unilääkkeet sekä alkoholin ja pillereiden yhteiskäyttö. Ryhmittelyssä pyrittiin erottamaan runsaasti päihteitä käyttävät muista.

Raittiit ja pieniä määriä alkoholia käyttäneet erotettiin omaksi ryhmäkseen (ryhmä 1). Runsaasti päihteitä käyttävät jaettiin kahteen ryhmään sen mukaan, käyttivätkö he vain alkoholia (ryhmä 3) vai myös muita päihteitä (ryhmä 4). Alkoholin ja pillereiden kokeilu (1–2 kertaa) oli kuitenkin niin yleistä (Ahlström & al. 1996), että sitä ei tässä laskettu muiden päihteiden käytöksi, vaan vasta useammin toistunut alkoholin ja pillereiden yhteiskäyttö aiheutti ryhmään 4 sijoittamisen. Ryhmään 2 jäivät kaikki muut. Seuraavassa esitetään lyhyt kuvaus ryhmistä (taulukko 1):

Ryhmä 1. Raittiit ja alkoholia kokeilleet (N = 503). Osa nuorista (11 % sekä pojista että tytöistä) ei ole käyttänyt lainkaan alkoholia. Humalassa tämän ryhmän nuorista ei ole ollut kukaan, eikä kukaan ole liioin käyttänyt muita päihteitä. Raittiit ja pieniä määriä alkoholia käyttäneet nuoret yhdistettiin, koska

heidän välillään ei ollut juuri eroja selittävis-
sä muuttujissa. Tytöistä ryhmään kuului 22
prosenttia ja pojista 25 prosenttia.

Ryhmä 2. Humaltuneet (N = 958). Ryh-

mään kuuluvat nuoret olivat olleet humalassa
* vähintään kerran mutta enintään 39 ker-
taa elinaikana ja

* enintään 19 kertaa 12 viime kuukauden
aikana ja

* enintään 2 kertaa 30 viime päivän aikana.

Ryhmään kuuluvista tytöistä 12 prosenttia
ja pojista 7 prosenttia oli kokeillut alkoholia
ja pillereitä yhdessä. Muita päihteitä ryhmään
kuuluvat eivät ole kokeilleet. Tytöistä ryh-
mään kuului 45 prosenttia ja pojista 44 pro-
senttia.

Ryhmä 3. Usein humaltuvat (N = 421).

Ryhmään kuuluvat nuoret olivat olleet huma-
lassa

* vähintään 40 kertaa elinaikana tai

* vähintään 20 kertaa 12 viime kuukauden
aikana tai

* vähintään 3 kertaa 30 viime päivän aika-
na.

Ryhmään kuuluvista tytöistä 36 prosenttia
ja pojista 14 prosenttia oli kokeillut alkoholia
ja pillereitä yhdessä. Muita päihteitä ryhmään
kuuluvat eivät ole kokeilleet. Tytöistä ryh-
mään kuului 17 prosenttia ja pojista 22 pro-
senttia.

Ryhmä 4. Monipäihdekäyttäjät (N = 278).

Ryhmään kuuluvat ovat kokeilleet tai
käyttäneet jotain muuta päihdettä (taulukko
2). Monet ryhmään kuuluvat ovat käyttäneet
useita eri päihteitä. Tyttöillä yleisin muu päih-
dekäyttö on pillereiden ja alkoholin yhdistel-
mä, pojilla yleisin muu päihde on huume ja
seuraavana liuotin. Ryhmän tytöistä 65 pro-
senttia ja pojista 76 prosenttia on ollut yhtä
usein humalassa kuin ryhmään 3 kuuluvat
nuoret. Alkoholia ja pillereitä yhdessä vähin-
tään kolme kertaa käyttäneitä oli tytöistä 55
prosenttia ja pojista 27 prosenttia. Myös alko-
holin ja pillereiden kokeilijoita kuuluu tähän

Taulukko 2. Ryhmän 4 päihteiden käyttö sukupuolen mukaan, %

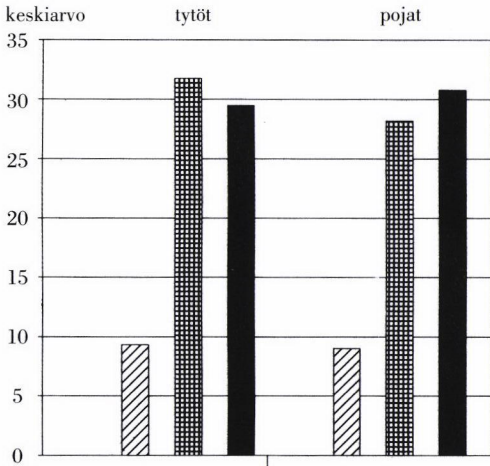
	tytöt (175)	pojat (103)
Jotain huumetta käyttäneitä	36	54
Liuotinta tms. käyttäneitä	28	46
Rauhoittavia tai unilääk- keitä käyttäneitä	39	42
Alkoholia ja pillereitä vähin- tään 3 kertaa käyttäneitä	55	27
Alkoholia ja pillereitä 1-2 kertaa kokeilleita	25	28
Usein humaltuneita	65	76

ryhmään (25 % tytöistä ja 28 % pojista). Ty-
töistä ryhmään kuului 16 prosenttia ja pojista
9 prosenttia.

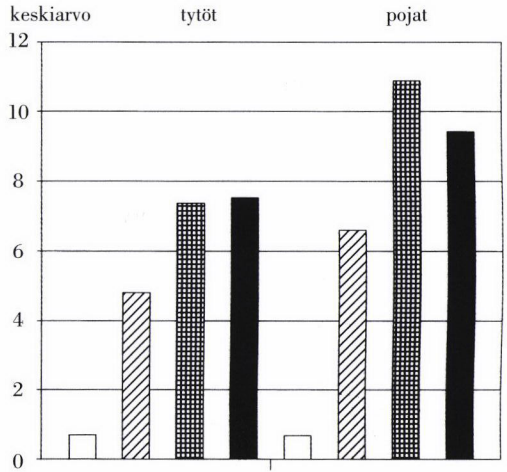
Erityisesti tyttöjen alkoholin ja pillereiden
kokeilu (1-2 kertaa) oli niin yleistä, että sitä
ei haluttu yhdistää muiden päihteiden käyt-
töön. Sen vuoksi alkoholin ja pillereiden ko-
keilu rinnastettiin alkoholin käyttöön. Koska
muiden päihteiden käyttäjiä on niin vähän ja
eri aineita esiintyy samoilla henkilöillä, ei
muiden päihteiden käyttäjistä voitu muodos-
taa kuin yksi ryhmä. Edellä esitettyyn ryhmit-
telyyn päädyttiin useiden kokeilujen seur-
auksena. Jatkoanalyysien kannalta muodos-
tetut ryhmät ovat riittävän suuria ja erilaisia.

Lähes puolet nuorista kuului ryhmään 2 eli
niihin nuoriin, jotka jo ovat olleet humalassa
(taulukko 1). Seuraavaksi suurin oli ryhmä 1,
johon kuuluivat raittiit ja pieniä määriä alko-
holijuomia kokeilleet. Tähän ryhmään kuului
tytöistä runsas viidennes, pojista neljännes.
Ryhmiiin 3 ja 4, usein humaltuvat ja moni-
päihdekäyttäjät, nuorista kuului kolmannes.
Poikia kuului ryhmään 3 enemmän kuin tyttö-
jä. Tyttöjä taas kuului ryhmään 4 enemmän
kuin poikia.

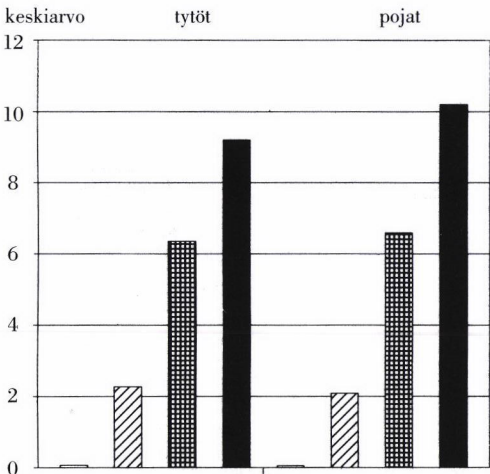
Kuvio 1. Nuorten humalakertojen lukumäärä elinaikana sukupuolen mukaan

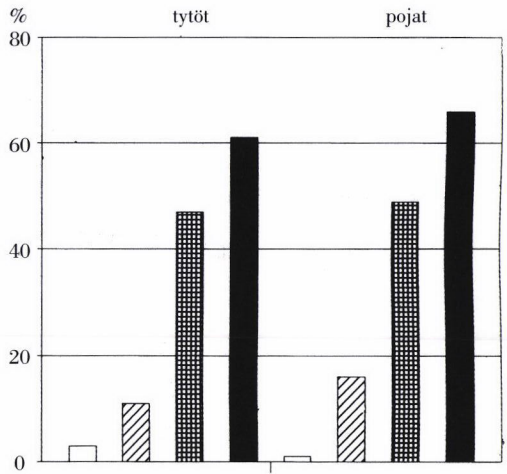
Kuvio 2. Nuorten viime käyttökerralla juoma alkoholimäärä annoksina (annos = 1,5 cl absoluuttialkoholia) sukupuolen mukaan

Kuvio 3. Nuorten alkoholin käytöstä aiheutuneiden seurausten lukumäärä sukupuolen mukaan

Kuvio 4. Päivittäin tupakoivien nuorten osuus sukupuolen mukaan, %

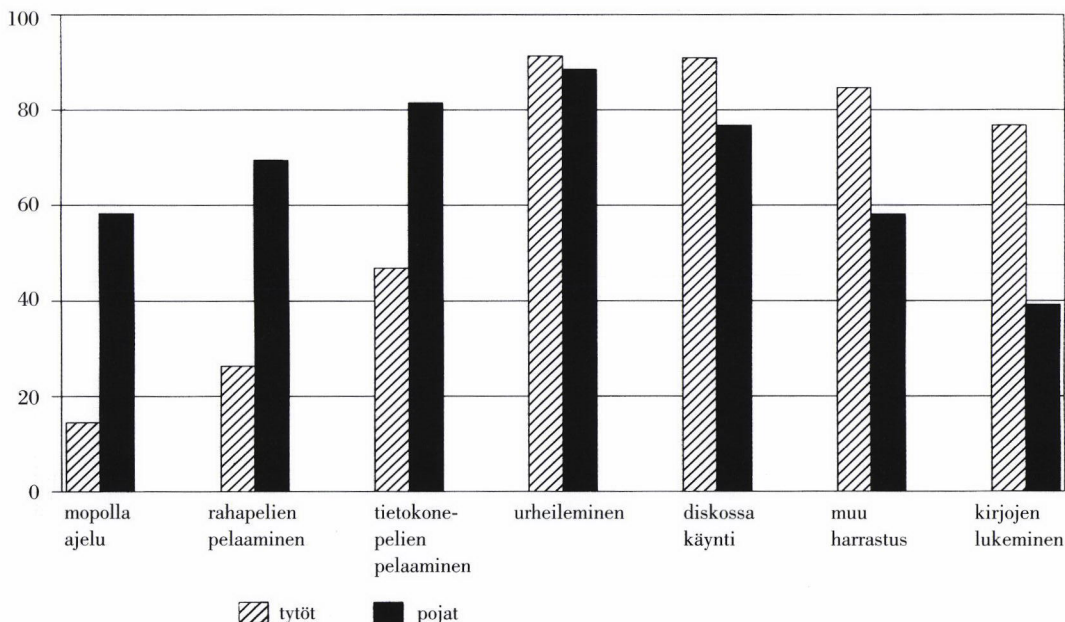
ryhmä 1, raittiit ja alkoholia kokeilleet
 ryhmä 2, humaltuneet

ryhmä 3, usein humaltuneet
 ryhmä 4, monipäihdekäyttäjät

Kuvioissa 1–4 on esitetty alkoholin käyttöä ja alkoholin käytön seurauksia sekä tupakan käyttöä kuvaavien muuttujien keskiarvoja eri ryhmissä. Humalakertoja elinaikana oli luonnollisesti eniten ryhmissä 3 ja 4, koska ryh-

mittely tehtiin humalatiheyden perustuen. Myös viime käyttökerralla juodut alkoholimäärät olivat ryhmissä 3 ja 4 erityisen suurina, joskin myös ryhmässä 2 oli juotu humalaan johtavia määriä. Ensimmäistä ryhmää lukuun

Kuvio 5. Nuorten harrastukset sukupuolen mukaan, %

ottamatta poikien juomat määrät olivat suuremmat kuin tyttöjen juomat.

Seurausten lukumäärä on yksittäisistä seurauksista laskettu summamuuttuja, jossa kukin seuraus on mukana painolla 0–3 riippuen siitä, kuinka monta kertaa kukin seuraus on nuorelle sattunut. Alkoholin käytön seurausten lukumäärä kasvoi ryhmän järjestysnumeron mukaan, ja oli siis suurin monipäihdekäyttäjien ryhmässä.

Tupakoiviksi määriteltiin ne, jotka polttavat vähintään yhden savukkeen päivässä. Tupakointi yleistyi ryhmän järjestysnumeron suuretessa ja oli myös selvästi yleisintä monipäihdekäyttäjien ryhmässä.

SELITTÄVÄT TEKIJÄT

Nuorista päihdeiden käyttäjistä saadaan viivahteikas kuva tarkastelemalla eri taustamuuttujia, kuten asuinpaikkaa, perhetaustaa, koulutaustaa, itsetuntoa ja sosiaalisuutta, terveyttä sekä harrastuksia. Myös asenteet, päihdeura ja alkoholin käytön seuraukset luon-

nehtivat hyvin nuoria päihdeidenkäyttäjiä. Asenteet ja päihdeura ennakoivat päihdekäyttäytymistä. Käytön seuraukset tietysti liittyvät runsaaseen päihdeiden käyttöön, mutta samalla ne myös luonnehtivat joidenkin ryhmien käyttäytymistä. Liitteessä 1 on lueteltu käytetyt muuttujat.

Koulumenestystä mitattiin Espad-kyselyssä kahdella tavalla: kysyttiin viime lukukauden keskiarvoa ja arviota omasta koulumenestyksestä verrattuna muihin. Oman arvion jakautuma osoittautui mielenkiintoiseksi: 41 prosenttia arvioi olevansa keskitason yläpuolella, 43 prosenttia keskitasoa ja vain 16 prosenttia keskitason alapuolella. Tarkoittaako tämä sitä, että puheet suomalaisten huonosta itsetunnosta eivät enää pidä paikkaansa nuorten kohdalla? Tarkempi vertailu keskiarvon ja oman arvion välillä kuitenkin osoitti, että eniten itseään olivat yliarvostaneet pojat, joista monilla näytti esiintyvän melko runsasta päihdeiden käyttöä. Tästä ilmiöstä muodostettiin dummy-muuttuja ”Yliarvioitu koulumenestys”, joka saa arvon 1, jos huonon keskiarvon oppilaat sanoivat olleensa vähintään kes-

kitasoa tai keskitason oppilaat väittivät olleensa hyviä. Tämän mukaan pojista 18 prosenttia oli yliarvioinut itseään, tytöistä vain 2 prosenttia. Todistuksen keskiarvolla mitattuna tytöt tosin ovatkin parempia kuin pojat; koko maassa tyttöjen keskiarvon keskiarvo oli 8,2 ja poikien 7,6.

Taloudellinen epätasa-arvo näyttää vallitsevan jo 15-vuotiaiden keskuudessa: poikien keskimääräinen viikkoraha oli 90 mk, tyttöjen 68 mk. Mutta jakautumat olivat hyvin vinoja. Sekä tytöillä että pojilla yleisin viikkoraha oli 50 markkaa. Samoin mediaani oli 50 markkaa, eli nuorista puolet saa 50 markkaa tai vähemmän ja toinen puoli vastaavasti 50 markkaa tai enemmän.

Tyttöjä myös valvotaan edelleen tarkemmin kuin poikia. Tyttöjen vanhemmista 8 prosenttia ja poikien vanhemmista 15 prosenttia ei tiedä tai tietää vain joskus, missä nuoret viettävät perjantai-iltaa.

Tytöillä ja pojilla on muitakin eroja. Tytöt ovat yleensä tyytymättömämpiä kuin pojat itseensä, terveyteensä, väleihin isän ja äidin kanssa sekä perheen taloudelliseen tilaan.

Tytöillä ja pojilla on erilaisia harrastuksia (kuvio 5): pojat ajelevat mopoilla, pelaavat rahapelejä ja tietokonepelejä enemmän kuin tytöt, kun taas tytöt lukevat kirjoja ja harrastavat musiikkia, piirtämistä tms. enemmän kuin pojat. Urheilua ja discoissa käyntiä harrastaa nuorista valtaosa, discoissa käyvät tytöt hie-man useammin kuin pojat. Myös alkoholin käytön seurauksissa on eroja (kuvio 9). Pojat tappelevat ja ajelevat mopolla humalassa enemmän kuin tytöt. Useammalta tytöltä kuin pojalta taas on kadonnut rahaa.

RYHMIEN VERTAILU SELITTÄVIEN TEKIJÖIDEN MUKAAN

Kuviossa 6 esitetään selittävien muuttujien profiilit nuorten eri päihdekäyttäjärhyille.

Asuinpaikka. Ryhmään 1 kuuluvista tytöistä keskimääräistä useampi asuu maaseudulla.

Ryhmään 4 kuuluvista nuorista taas suuri osa asuu pääkaupunkiseudulla.

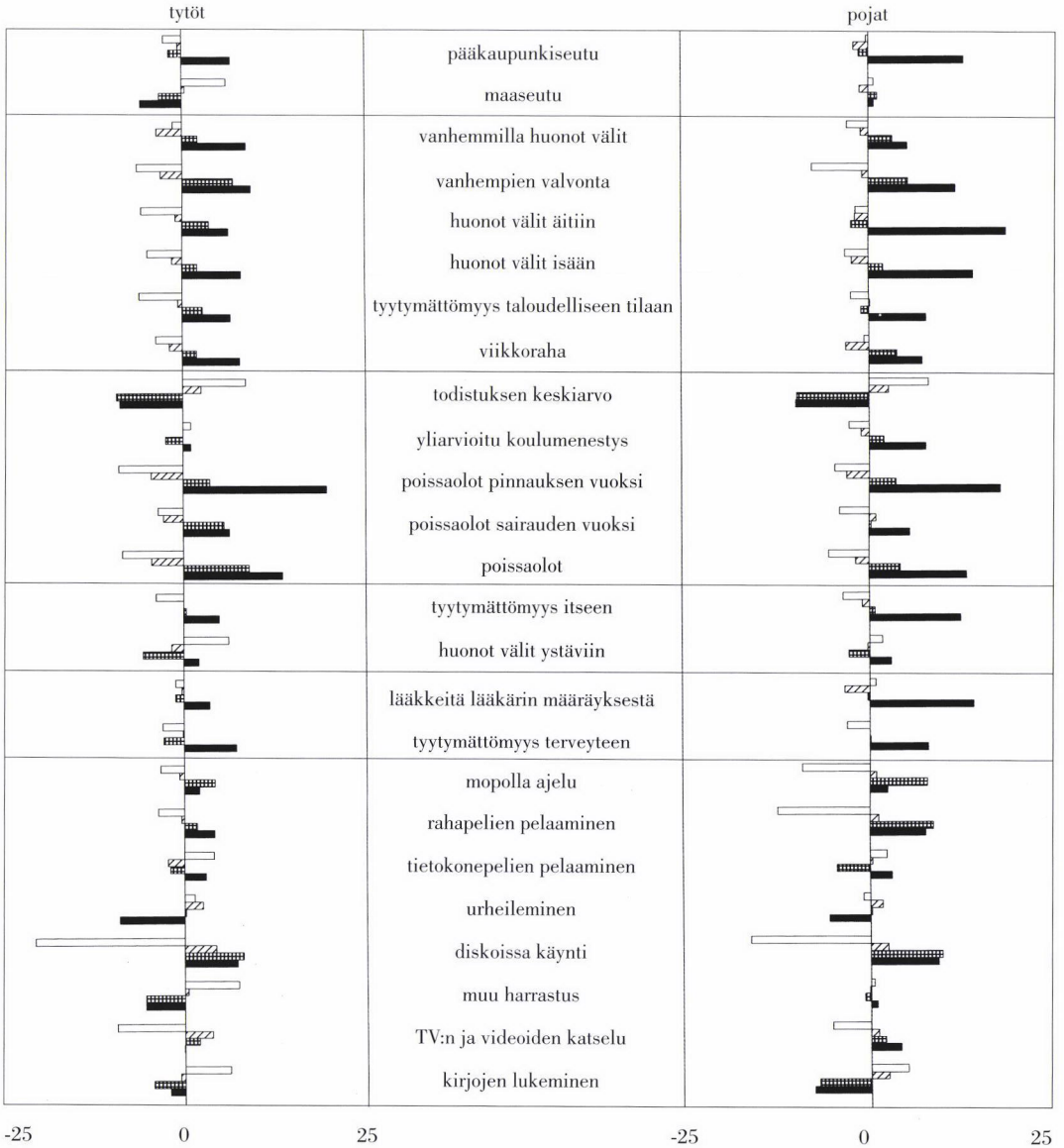
Perhetausta. Väleihin äidin kanssa oli ryhmän 1 tytöistä keskimääräistä useampi tyytyväinen. Erityisesti ryhmään 4 kuuluvat pojat, mutta myös tytöt olivat taas tyytymättömiä väleihinsä äidin kanssa. Välit suhteessa isään ovat myös huonoimmat ryhmän 4 nuorilla. Vanhempien keskinäiset välit koki huonoiksi ryhmän 4 tytöistä keskimääräisesti useampi, jossain määrin myös ryhmän 4 pojat. Vanhempien valvonta asetti ryhmät numeron mukaiseen järjestykseen. Niiden nuorten osuus, jotka ilmoittivat, että vanhemmat eivät tienneet, missä nuori vietti perjantai-iltansa, kasvoi tasaaisesti ryhmän järjestysnumeron suuretessa. Suhteellisesti eniten viikkorahaa oli käytössä ryhmän 4 nuorilla, mutta siitä huolimatta heistä suhteellisesti suurempi osa oli tyytymätön perheen taloudelliseen tilaan.

Koulutausta. Ryhmän 1 nuorilla on keskimääräistä paremmat todistuksen keskiarvot, ryhmien 3 ja 4 nuorilla taas huonoimmat. Tyttöjen keskuudessa ei esiintynyt koulumenestyksen yliarviointia. Sen sijaan ryhmän 4 monipäihdekäyttäjäpojilla epärealistiset arviot olivat yleisiä. Poissaolot sairauden, mutta erityisesti pinnauksen vuoksi lisääntyivät ryhmän numeron suuretessa. Erityisen yleistä pinnaus oli ryhmässä 4.

Itsetunto ja sosiaalisuus. Ryhmän 1 nuoret olivat itseensä tyytyväisimpiä, ryhmän 4 nuoret, erityisesti pojat, tyytymättömiä. Ryhmän 3 nuorilla oli parhaat välit ystäviensä kanssa. Välit ystäviin eivät olleet erityisen hyvät sen sijaan ryhmiin 1 ja 4 kuuluvilla nuorilla.

Terveys. Ryhmään 4 kuuluvat nuoret olivat muita tyytymättömiä terveyteensä. Erityisesti ryhmään 4 kuuluvien poikien keskuudessa rauhoittavien tai unilääkkeiden käyttö lääkärin määräyksestä (18 %) oli yleisempää kuin muihin ryhmiin kuuluvien nuorten kes-

Kuio 6. Selittävien muuttujien profiilit nuorten eri päihdekäyttäjryhmillä sukupuolen mukaan

□ ryhmä 1, raittiit ja alkoholia kokeilleet
 ▨ ryhmä 2, humaltuneet

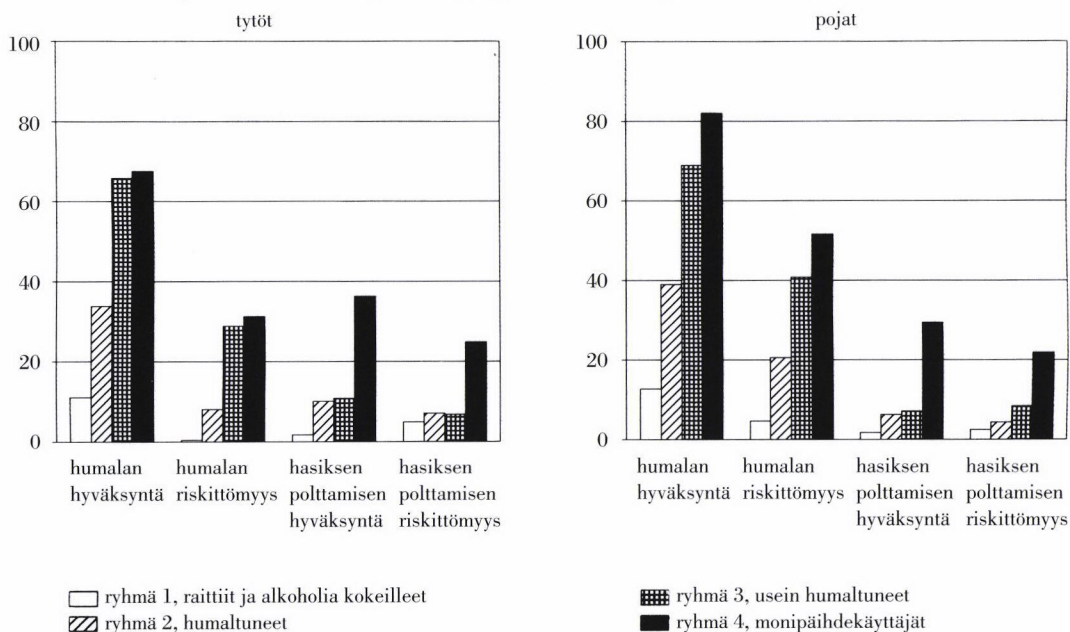
▩ ryhmä 3, usein humaltuneet
 ■ ryhmä 4, monipäihdekäyttäjät

kuudessa. Kaikista pojista rauhoittavia tai unilääkkeitä oli lääkärin määräyksestä käyttänyt 5,3 prosenttia ja kaikista tytöistä 4,3 prosenttia.

Harrastukset. Ryhmän 1 nuoret harrastavat muita vähemmän television ja videoiden kat-

selua, discoissa käyntiä, rahapeliä pelaamista ja mopolla ajamista, sen sijaan he lukevat muita useammin kirjoja, ja ryhmän tytöt harrastavat jotain muuta kuten soittavat, laulavat, piirtävät tai kirjoittavat. Ryhmän 3 pojat harrastavat muita useammin mopolla ajamista ja rahapelejä, mutta eivät tietokonepelejä.

Kuvio 7. Nuorten päihdeasenteet eri päihdekäyttäjryhmissä sukupuolen mukaan, %

Ryhmän 4 pojat harrastavat sekä rahapelejä että tietokonepelejä. Discoissa käyvät sekä ryhmään 3 että ryhmään 4 kuuluvat nuoret. Urheilu ei erottele kuin ryhmän 4 muista ryhmistä: epäurheilullisuus on keskimääräistä yleisempää ryhmän 4 nuorilla, erityisesti tyttöjen keskuudessa. Ryhmän 3 ja 4 nuoret lukevat vähemmän kirjjoja kuin muut nuoret.

Nuorten päihdeasenteita, päihdeuraa ja alkoholin käytön seurauksien yleisyyttä tarkastellaan seuraavaksi eri päihdekäyttäjryhmissä.

Asenteet. Valtaosa tytöistä, jotka kuuluvat ryhmään 3 ja 4, hyväksyy humalan kerran viikossa, ja vajaa kolmannes heistä ei yhdistä viikoittaiseen viikonloppuhumalaan terveydellistä tai muuta riskiä (kuvio 7). Asenteet marihuanan tai hasiksen polttamiseen poikkeavat sen sijaan myönteiseen suuntaan vain ryhmän 4 tyttöjen keskuudessa.

Poikien keskuudessa humalan hyväksyntä yleistyy ryhmä ryhmältä siirryttäessä raittiista ja kokeilijoista monipäihdekäyttäjiin, mutta marihuanan tai hasiksen polttamiseen suh-

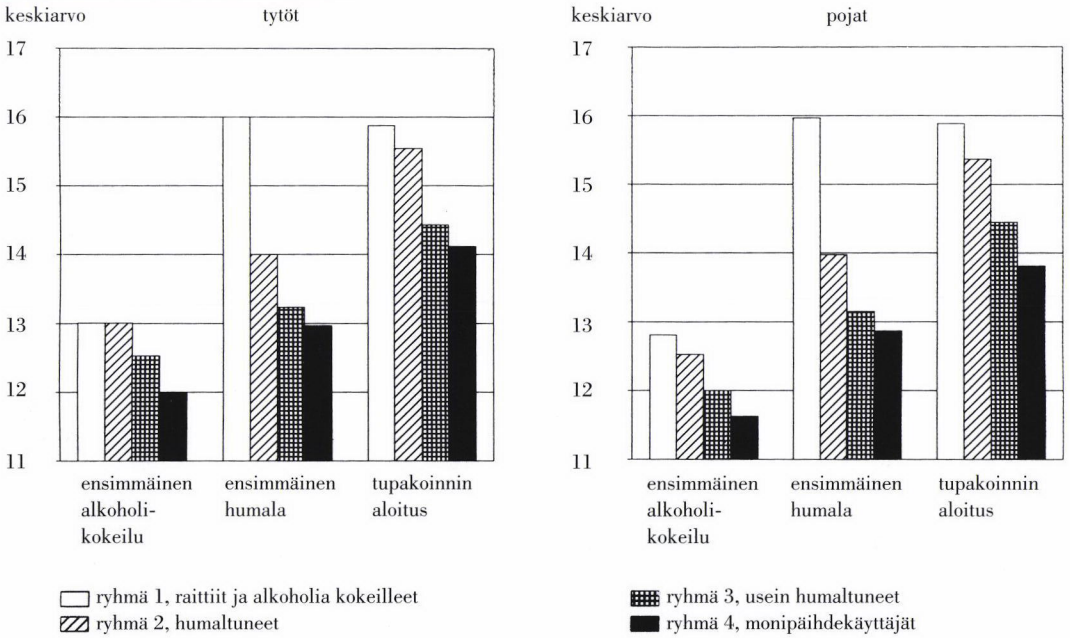
tautuvat muita ryhmiä myönteisemmin vain ryhmän 4 pojat. Erityisesti monipäihdekäyttäjäpojat suhtautuvat hyväksyvämmiin humalaan kuin tytöt.

Päihdeura. Ikä, jolloin juotiin ensimmäinen alkoholiannos, ikä, jolloin koettiin ensimmäinen humala, ja ikä, jolloin alettiin säännöllisesti polttaa vähintään yksi savuke päivittäin, erottelee ryhmät selvästi toisistaan (kuvio 8). Ryhmä 4 on kaikkein varhimminkin aloittanut oli sitten kyse alkoholista tai tupakasta. Kokemukset lisääntyvät ryhmä ryhmältä siirryttäessä raittiista monipäihdekäyttäjryhmään. Tytöt ovat juoneet keskimääräistä nuorempina ensimmäisen alkoholiannoksensa lähes kaikissa ryhmissä, mutta ensimmäisen humalan kokemisen iässä tyttöjen ja poikien välillä ei ole eroja missään ryhmässä.

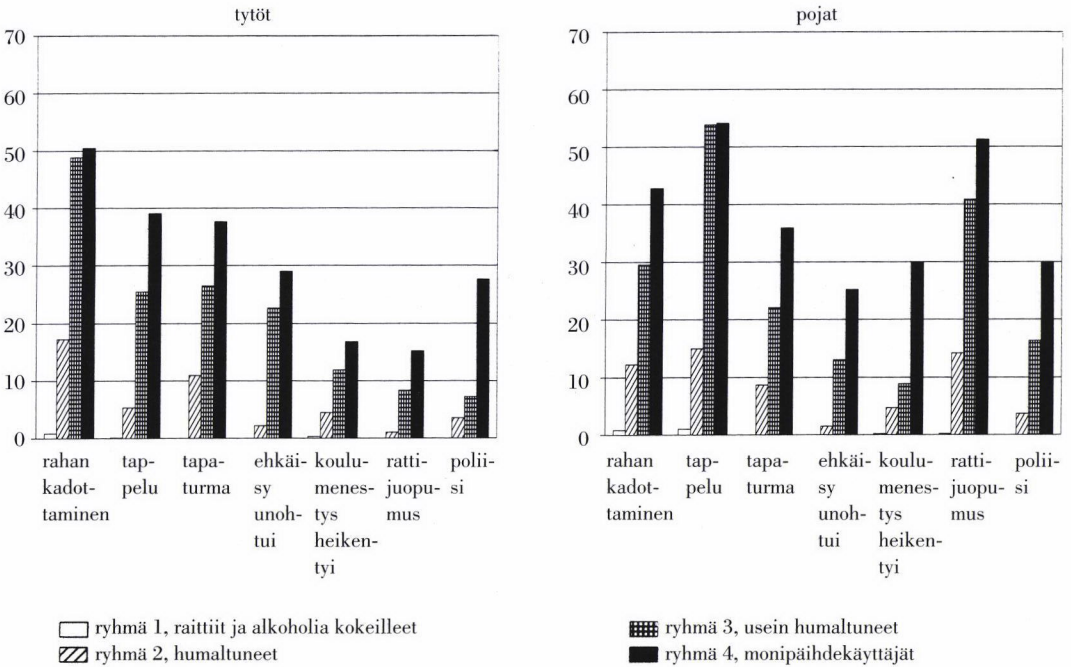
Alkoholin käytön seuraukset. Erilaiset seuraukset yleistyvät huomattavasti siirryttäessä ryhmästä 1 ryhmään 4 (kuvio 9). Tyttöjen keskuudessa rahan kadottaminen on kuitenkin lähes yhtä yleistä ryhmässä 3 kuin ryh-

Kuvio 8. Nuorten päihdeura eri päihdekäyttäjryhmissä sukupuolen mukaan, aloitusikävuosina

Kuvio 9. Nuorten alkoholin käytöstä aiheutuneet seuraukset eri päihdekäyttäjryhmissä sukupuolen mukaan, %

mässä 4. Poikien keskuudessa taas ei ryhmien 3 ja 4 välillä ole eroja käsirsyyyn tai tappe-luun joutumisessa. Ryhmän 4 monipäihde-käyttäjöillä oli koulusuoritusten heikke-

neminen ja moottoripyörän tai auton ajaminen alkoholin vaikutuksen alaisena yleisempää kuin tytöillä.

Taulukko 3. Logit-mallien tulokset

	TYTÖT			POJAT		
	Ryhmä 4 Monipäihde- käyttäjät $r^2=0.34$	Ryhmä 3 Usein humaltuvat $r^2=0.17$	Ryhmä 1 Raittiit ja alkoholia kokeilleet $r^2=0.32$	Ryhmä 4 Monipäihde- käyttäjät $r^2=0.41$	Ryhmä 3 Usein humaltuvat $r^2=0.26$	Ryhmä 1 Raittiit ja alkoholia kokeilleet $r^2=0.33$
Asuinpaikka Maaseutu			+			
Perhetausta Vanhemmillä huonot välit Huonot välit äitiin Viikkoraha			-	+++ +++	---	--
Koulutausta Todistuksen keskiarvo Yliarvioitu koulu- menestys Poissaolot pinna- uksen vuoksi Poissaolot	++	--	-	++ +	-	-
Sosiaalisuus Tyytymättömyys välisiin ystäviin	+			++		
Terveys Reseptilääkkeiden käyttö Tyytymättömyys terveyteen				+++		--
Harrastukset Mopolla ajelu Rahapeliin pelaaminen Tietokonepeliin pelaaminen Kirjojen lukeminen Diskoissa käynti Muu harrastus TV:n ja videoiden katselu		+++	+++ +++ ---	++ ++ +	++ ++ +	--- --- ---
Asenteet Humalan riskittömyys Humalan hyväksyntä Hasiksen poltta- misen hyväksyntä	+	+++	--- +++ ---	+++ +++ +++	+++ +++ +++	--- --- --
Päihdeura Tupakoinnin aloitus Ensimmäinen alkoholikokeilu Ensimmäinen humala	-			---	-	---

	TYTÖT			POJAT		
	Ryhmä 4 Monipäihde- käyttäjät $r^2=0.34$	Ryhmä 3 Usein humaltuvat $r^2=0.17$	Ryhmä 1 Raittiit ja alkoholia kokeilleet $r^2=0.32$	Ryhmä 4 Monipäihde- käyttäjät $r^2=0.41$	Ryhmä 3 Usein humaltuvat $r^2=0.26$	Ryhmä 1 Raittiit ja alkoholia kokeilleet $r^2=0.33$
Alkoholin käytön seuraukset						
Tappelu					+++	
Rahan kadottaminen	+	++				
Koulumenestys heikkeni				+++		
Ehkäisy unohtui	+					
"Rattijuopumus"				+		
Polisi	+++	--				

Selittävän tekijän kerroin

- + positiivinen, melkein merkitsevä ($p<0.05$)
 ++ positiivinen, merkitsevä ($p<0.01$)
 +++ positiivinen, erittäin merkitsevä ($p<0.001$)

- negatiivinen, melkein merkitsevä ($p<0.05$)
 -- negatiivinen, merkitsevä ($p<0.01$)
 --- negatiivinen, erittäin merkitsevä ($p<0.001$)

TÄRKEIMMÄT SELITTÄJÄT

Nuorista päihteiden käyttäjistä edellä saatua kuvaa haluttiin täydentää ottamalla käyttöön logit-mallit. Tulokset on esitetty taulukossa 3. Mallit tehtiin erikseen tytöille ja pojille käyttäen selitettävänä muuttujina ryhmistä muodostettuja dummy-muuttujia (kuuluu ryhmään tai ei). Kuhunkin keskiverrosta poikkeavaan ryhmään kuuluvia (ryhmät 1, 3 ja 4) nuoria verrataan siis kaikkiin muihin nuoriin. Selittävät tekijät korreloivat jonkin verran keskenään. Tästä syystä jokin selittävä tekijä voi jäädä pois mallista, vaikka se korreloikin päihteiden käytön kanssa.

Runsaasti vain alkoholia käyttäville pojille (ryhmä 3) ja toisaalta myös muita päihteitä käyttäville pojille (ryhmä 4) löytyi erilainen malli. Tyttöjen malleista ryhmän 3 mallin selitysosuus on muita huonompi.

Ryhmä 4. Monipäihdekäyttäjäpojat. Perhetaustaltaan tämän ryhmän pojat poikkeavat erittäin merkitsevästi muista pojista: heillä on huonot välit äitiin, usein myös isään, mutta runsaammat viikkorahat kuin muilla nuorilla. He ovat pinnanneet koulusta, yliarvioivat koulumenestystään ja ovat käyttäneet lääkärin määräyksestä rauhoittavia lääkkeitä tai unilääkkeitä. Tietokonepelejä he pelaavat

enemmän kuin muut pojat.

Monipäihdekäyttäjäpojat hyväksyvät viikoittaisen humalan sekä marihuanan tai hasiksen polttamisen silloin tällöin. Tämän ryhmän pojat ovat aloittaneet tupakoinnin muita nuorempina ja ovat vastaavasti myös muita nuorempina juoneet ensimmäisen alkoholiannoksensa. Alkoholin käytön vuoksi heidän koulumenestyksensä on heikentynyt ja he ovat myös muita ryhmiä todennäköisemmin ajaneet moottoripyörää tai autoa alkoholin vaikutuksen alaisena.

Ryhmä 3. Usein humaltuvat pojat. Tämän ryhmän pojilla on paremmat välit äitiin kuin ryhmän 4 pojilla. Heidän todistuksensa keskiarvo oli keskimääräistä alhaisempi. Mopolla ajelu, rahapelien pelaaminen ja discoissa käynti on yleistä, kirjojen lukeminen sen sijaan ei. Myös he hyväksyvät viikoittaisen humalan ja ovat itse humaltuneet erittäin merkitsevästi ryhmien 1 ja 2 poikia nuorempina. Alkoholin käyttönsä vuoksi he ovat joutuneet muita nuoria useammin tappeluihin.

Ryhmä 1. Raittiit ja alkoholia kokeilleet pojat. Näiden poikien vanhemmilla on hyvät välit. Pojat ovat olleet muita harvemmin pois koulusta ja ovat muita tyytyväisempiä terveyteensä. He harrastavat mopolla ajelua, ra-

hapelien pelaamista, diskoissa käyntiä sekä TV:n ja videoiden katselua vähemmän kuin muut. Heidän mielestään viiden tai useamman alkoholiannoksen nauttiminen joka viikonloppu aiheuttaa terveydellisiä tai muita riskejä, eivätkä he hyväksy marihuanan tai hasiksen polttamista silloin tällöin.

Ryhmä 4. Monipaihdekäyttäjät. Nämä tytöt pinnaavat koulusta merkitsevästi useammin kuin muut tytöt. Heillä on huonommat välit ystäviensä kanssa kuin ryhmien 2 ja 3 tytöillä. He hyväksyvät viikoittaisen humalan ja marihuanan tai hasiksen polttamisen silloin tällöin. Tupakoinnin he ovat aloittaneet muita varhemmin ja olleet ensimmäisen kerran humalassa merkittävästi nuorempina kuin muut tytöt keskimäärin. Alkoholin käytön seurauksena he ovat kadottaneet rahaa, unohtaneet ehkäisyn ja joutuneet poliisin kanssa tekemisiin.

Ryhmä 3. Usein humaltuvat tytöt. Ryhmän tyttöjen todistuksen keskiarvo on muita alhaisempi. He hyväksyvät viikoittaisen humalan, mutta eivät marihuanan tai hasiksen satunnaista käyttöä. He ovat olleet keskimääräistä nuorempina ensimmäisen kerran humalassa, kadottaneet alkoholin käyttönsä takia rahaa, mutta eivät ole joutuneet tekemisiin poliisin kanssa.

Ryhmä 1. Raittiut ja alkoholia kokeilleet tytöt. Nämä tytöt asuvat keskimääräistä useammin maaseudulla, heillä on muita paremmat välit äitinsä kanssa ja he pinnaavat muita vähemmän koulusta. Tytöt lukevat kirjoja, harrastavat jotain muuta (soittavat, laulavat, piirtävät, kirjoittavat tms.) keskimäärin muita useammin, mutta katselevat TV:tä tai videoita muita vähemmän ja käyvät diskoissa muita harvemmin. Heidän mielestään viiden tai useamman alkoholiannoksen nauttiminen joka viikonloppu aiheuttaa terveydellisiä tai muita riskejä, eivätkä he hyväksy marihuanan tai hasiksen polttamista silloin tällöin.

Monipaihdekäyttäjien ryhmän pojat ja tytöt muistuttavat toisiaan asenteiltaan ja päihdeuraltaan. Asenteet ovat sallivia sekä humalan että marihuanan tai hasiksen polton suhteen. Päihteiden käytön ura on pitempi kuin muilla nuorilla. Alkoholin käytöstä on aiheutunut erilaisia ikäviä seurauksia, ja moni heistä on joutunut virallisen valvontakoneiston kanssa tekemisiin. Näiden nuorten perhesuhteet, sekä nuoren välit vanhempiinsa että vanhempien keskinäiset välit, ovat epätydyttävät. Nuorilla on ikätovereitaan runsaammin rahaa käytössään, mutta silti he ovat tyytymättömiä perheen taloudelliseen tilanteeseen. Tämän ryhmän nuoret ovat sosiaalisesti eristyneitä, yksinäisiä tietokonepelien pelaajia, joita urheilu ei kiinnosta. Monipaihdekäyttäjänuoret eivät viihdy koulussa, ja pojilla koulusuoritukset ovat heikentyneet eivätkä he osaa arvioida itseään realistisesti.

Monipaihdekäyttäjäpojat ovat käyttäneet lääkärin määräämää rauhoittavaa lääkettä tai unilääkettä useammin kuin muut. Missä määrin kyse on mielenterveysongelmista, missä määrin vaikeasta perhetilanteesta tai pojan omasta päihteiden käytöstä, on mahdotonta arvioida. Onko mahdollista, että poikien päihteiden käytön pitkäaikaisia seurauksia yritetään hoitaa lääkkeillä, vai yrittävätkö pojat, joilla on eriasteisia ongelmia itsensä kanssa, kotona ja/tai koulussa lääkittää itseään päihdeillä? Määrätäänkö pojille lääkkeitä siksi, että mitään muita keinoja ei ole tarjolla? Entä hoituvatko tyttöjen vastaavat ongelmat keskustelemalla tyttöjen kesken ja/tai kouluterveydenhoidon henkilöstön kanssa? Lisäselvitykset ovat tarpeen.

Usein humaltuvat pojat näyttävät olevan vauhtia, jännitystä ja humalaa arvostavia. He ovat sosiaalisia poikia, joilla välit vanhempiin ovat paremmat kuin monipaihdekäyttäjänuorilla. Lyhytjänteisyys aiheuttaa ongelmia koulussa, riskeistä piittaamattomuus taas johtaa tappeluihin.

Tyttöjen keskuudesta ei löytynyt yhtä sel-

västi monipäihdekäyttäjistä erottuvaa usein humaltuvaa ryhmää kuin poikien keskuudessa. Tyttöjen ryhmän 3 selitysarvo olikin muiden ryhmien selitysarvoa huomattavasti alhaisempi. Tämän ryhmän tytöt olivat sosiaalisia kuten vastaavan ryhmän pojat, ja heidän koulumenestyksensä oli keskimääräistä huonompi samoin kuin vastaavan ryhmän poikien.

Kolme eri riskiä yhdistyneenä nuorten päihteiden käyttöön ansaitsee erityishuomiota. Näyttää siltä, että ennalta ehkäisevät toimenpiteet, joiden tarkoituksena on ollut ehkäistä rattijuopumus, eivät ole tehonneet nuoriin, koska jo viidennes tämän ikäisistä pojista ilmoittaa ajaneensa mopolla tai autolla alkoholin vaikutuksen alaisena. Tarvitaan siis ideointia ennalta ehkäisevien toimenpiteiden löytämiseksi.

Humalahakuinen juominen altistaa tytöt ennenaikaisille raskauksille ja sekä tytöt että pojat erilaisille sukupuolitarunnoille, koska ehkäisy unohdetaan humalan vaikutuksen alaisena. Myös näitä riskejä voitaisiin ehkäistä tehokkaan valistuksen avulla.

Halvan ja kätevän humalan tavoittelu yhdistämällä alkoholin käyttöön lääkkeitä voi aiheuttaa elämänikäisen vamman. Nuoret ei-

vät yleensä ole selvillä siitä, mitä lääkkeitä (pillereitä) he nauttivat yhdessä jonkin alkoholijuoman kanssa (Ahlström & al. 1996), eivätkä sen vuoksi myöskään tämän vaarallisen cocktailin vaikutuksista.

Olemme edellä luonnehtineet suomalaisen nuoren päihteidenkäyttäjän muotokuvaa. Muotokuvia ei ole yksi, vaan monta. Vain ryhmän yksi, raittiit ja alkoholia kokeilleet, muotokuva vastaa yhteiskuntamme käsitystä siitä, miten 15-vuotiaiden pitäisi päihteisiin suhtautua.

Artikkelimme on osa vertailevaa eurooppalaista koululaistutkimusta, joten aivan lähitulevaisuudessa voimme verrata suomalaisten nuorten päihteiden käyttöä muiden eurooppalaisten nuorten päihteiden käyttöön. Mutta jo ennen kiinnostavia vertailutietoja, voimme sanoa olevamme vakuuttuneita kahdesta asiasta. Ensinnäkin ennalta ehkäisevä työ nuorten päihteiden käytön ehkäisemiseksi on ensiarvoisen tärkeää. Toiseksi se on aloitettava mahdollisimman varhain. On investoitava ennalta ehkäisevään työhön päiväkodeissa, esikouluissa ja oppilashuollossa nyt, jotta ehkäistäisiin ennalta päihteiden lisääntyvän tarjonnan vaikutukset tulevaisuudessa.

KIRJALLISUUS

Ahlström, Salme: Nuoret alkoholin käyttäjinä. Alkoholipolitiikka 59 (1994): 3, 175–186

Ahlström, Salme: Nuoret alkoholin käyttäjinä. Kristillinen Lääkäriseura. Vuosikirja 1994–1995, s. 0–43, 1995

Ahlström, Salme & Haavisto, Kari & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa: Päihteiden käyttö ja saatavuus 15-vuotiaiden keskuudessa. Alko-

lipolitiikka 61 (1996): 1, 18–29

Holmila, Marja: Alkoholin riskikulutus. Tuloksia vuoden 1992 juomatapatutkimuksesta. Alkoholipolitiikka 59 (1994): 1, 13–21

Lehtonen, Risto & Pahkinen, Erkki J.: Practical Methods for Design and Analysis of Complex Surveys. Chichester: John Wiley & Sons, 1995

Partanen, Juha: Märkä pilvi. Alkoholipolitiikka 59 (1994): 6, 397–411.

ENGLISH SUMMARY

Salme Ahlström & Leena Metso & Kari Haavisto & Eeva Liisa Tuovinen: Portraits of young substance users (Nuorten päihteidenkäyttäjien muotokuvia)

The material for this study comprised the Finnish data set for the European School Survey Project on Alcohol and Drugs (ESPAD), which was collected in late March 1995. The population consisted of young people born in 1979, who at the time were aged 15 and 16. The sample was drawn from

amongst ninth-grade comprehensive school students. The response rate was 92 %.

The young people were divided into four groups on the basis of alcohol use (frequency of intoxication) and other substance use (defined here as drugs, solvents and other sniffed substances, tranquillizers and sleeping pills, as well as mixed use of alcohol and pills). The purpose of the classification was to set apart heavy substance users from others.

Never-users and those using small quantities of

alcohol were distinguished as a separate group (group 1). Heavy users were divided into two groups depending on whether they used alcohol only (group 3) or alcohol and other substances (group 4). Group 2 comprised all other young people.

Almost half of the young people in the sample fell in group 2, i.e. those with experiences of intoxication. The second biggest group was group 1, comprising never-users and those who had used small quantities of alcohol. One-fifth of girls and one-quarter of boys were fell into this category. About one-third of the young people belonged to groups 3 and 4, those drinking to intoxication frequently and mixed users. In group 3 boys outnumbered girls, in group 4 girls outnumbered boys.

With the exception of the first group, boys consumed larger quantities of alcohol than girls. The number of consequences of alcohol use increased from group 1 through to group 4 and was thus highest among mixed users. Smoking increased similarly and was highest in group 4.

A number of background variables were examined as potential explanatory factors of substance abuse among young people: these included place of residence, family background, school background, self-esteem and sociability, health and leisure activities. Attitudes, substance abuse career and the consequences of alcohol use also characterized the young abusers well. Attitudes and substance abuse career predicted the use of substances to intoxication. The consequences of use were obviously associated with heavy substance use, but at the same time they also characterized the behaviour of certain groups.

Boys and girls in the group of mixed users resembled each other in terms of attitudes and substance abuse careers. Both showed permissive attitudes towards intoxication and to the use of marijuana

and hashish. Substance abuse careers in this group were much longer than in other groups. Alcohol use had caused various unpleasant consequences, and many of the youngsters had been in contact with the authorities. The relationships of these young people with their parents were poor, as were the relationships between their parents. They had more money at their disposal than other people of their age, but even so they were not satisfied with the family's financial situation. The young people in this group are socially isolated, lonely children who stay indoors and who are not interested in sports.

Mixed substance users do not enjoy school, and among boys achievement levels at school have declined. They are unable to realistically assess themselves. Boys in this group used tranquillizers or sleeping pills prescribed by the doctor more often than others.

Boys who drink frequently to intoxication seem to enjoy speed and excitement and intoxication. They got on with others and especially with their parents better than mixed substance users. Their short attention span causes some problem at school, their reckless disregard for risks often gets them into brawls.

Among girls it was harder to find the same sort of distinguishable group of frequent drinkers to intoxication as among boys. The girls in this group were sociable just as the boys, and their achievement level at school was lower than average, again in the same way as among the boys in this group.

The purpose of our analysis was to draw a portrait of young Finnish substance users. However, there is no single portrait to be drawn, but many. Only the boys and girls in group 1, i.e. never-users and those who have tried alcohol, correspond to prevailing views as to how 15-year-olds should deal with alcohol.

Liite 1. Selittävät muuttujat

Asuinpaikka

Pääkaupunkiseutu (0-1)

Maaseutu (0-1)

Perhetausta

Vanhemmilla huonot välit Vanhempien välit melko huonot tai erittäin huonot (0-1).

Vanhempien valvonta Vanhemmat ei tiedä tai tietävät joskus, missä nuori perjantai-illat viettää (0-1).

Huonot välit äitiin Ei lainkaan tai ei enimmäkseen tyytyväinen väleihin äidin kanssa (0-1).

Huonot välit isään Ei lainkaan tai ei enimmäkseen tyytyväinen väleihin isän kanssa (0-1).

Tyytymätön taloudelliseen tilaan Ei lainkaan tai ei enimmäkseen tyytyväinen perheen taloudelliseen tilaan (0-1).

Viikkoraha Kuinka paljon rahaa käytettävissä keskimäärin viikossa (markkaa).

Koulutausta

Todistuksen keskiarvo Keskiarvo viime lukukauden lopussa.

Yliarvioitu koulumenestys	Keskiarvo huono, mutta oma arvio koulumenestyksestä vähintään keskinkertainen tai keskiarvo keskinkertainen, mutta oma arvio hyvä (0–1).
Poissaolot pinnauksen vuoksi	Poissaolot pinnaamisen vuoksi, poissaolopäiviä 30 viime päivän aikana.
Poissaolot sairauden vuoksi	Poissaolot sairauden vuoksi, poissaolopäiviä 30 viime päivän aikana.
Poissaolot	Poissaolot yhteensä, poissaolopäiviä 30 viime päivän aikana.
Itsetunto ja sosiaalisuus	
Tyytymättömyys itseän	Ei lainkaan tai ei enimmäkseen tyytyväinen itseän (0–1).
Huonot välit ystäviin	Ei lainkaan tai ei enimmäkseen tyytyväinen väleihin ystävien kanssa (0–1).
Terveys	
Lääkkeitä lääkärin määräyksestä	Käyttänyt rauhoittavia tai unilääkkeitä lääkärin määräyksestä (0–1).
Tyytymättömyys terveyteen	Ei lainkaan tai ei enimmäkseen tyytyväinen terveyteensä (0–1).
Harrastukset	
Mopolla ajelu	Vähintään kerran kuukaudessa: Ajeele mopolla tai moottoripyörällä huvikseen (0–1).
Rahapelien pelaaminen	Pelaa ajanvietteautomaateilla, joissa voi voittaa rahaa (0–1).
Tietokonepelien pelaaminen	Pelaa tietokonepelejä (0–1).
Urheileminen	Harrastaa aktiivisesti urheilua, voimistelua tai muuta liikuntaa (0–1).
Diskoissa käynti	Käy illalla ulkona ystävien kanssa (diskossa, kahvilassa, juhlissa) (0–1).
Muu harrastus	Harrastaa muuta (soittaa, laulaa, piirtää, kirjoittaa tms.) (0–1).
Kirjojen lukeminen	Lukee kirjoja (ei koulukirjoja) (0–1).
TV:n ja videoiden katselu	Katselee TV:tä tai videoita arkipäivinä, tuntia/päivässä.
Asenteet	
Humalan hyväksyntä	Hyväksyy humalan kerran viikossa (0–1).
Humalan riskittömyys	5 tai useampi alkoholiannos joka viikonloppu ei aiheuta terveydellistä tai muuta riskiä tai vain vähäisen riskin (0–1).
Hasiksen polttamisen hyväksyntä	Hyväksyy marihuanan tai hasiksen polttamisen silloin tällöin (0–1).
Hasiksen polttamisen riskittömyys	Marihuanan tai hasiksen polttaminen silloin tällöin ei aiheuta terveydellistä tai muuta riskiä tai vain vähäisen riskin (0–1).
Päihdeura	
Ensimmäinen alkoholikokeilu	Minkä ikäisenä joi ensimmäisen alkoholiannoksen (11–16 vuotta, ei alkoholia juoneet 16 vuotta).
Ensimmäinen humala	Minkä ikäisenä oli ensimmäisen kerran humalassa (11–16 vuotta, ei humalassa olleet 16 vuotta).
Tupakoinnin aloitus	Minkä ikäisenä aloitti päivittäisen tupakoinnin (11–16 vuotta, ei tupakoivat 16 vuotta).
Alkoholin käytön seuraukset	
Rahan kadottaminen	Sattunut vähintään yhden kerran oman alkoholin käytön takia: Kadottanut rahaa tai arvoesineitä (0–1).
Tappelu	Joutui käsiryssyyn tai tappeluun (0–1).
Tapaturma	Tapaturma tai saanut vammoja (0–1).
Ehkäisy unohtui	Ajautui seksiin ilman ehkäisyä (0–1).
Koulumenestys heikkeni	Koulu- tai työsuoritus heikkeni alkoholin käytön takia (0–1).
”Rattijuopumus”	Ajoi moottoripyörää tai autoa alkoholin vaikutuksen alaisena (0–1).
Poliisi	Joutui vaikeuksiin poliisin kanssa (0–1).

KEY WORDS:

Alcohol drinking, drug abuse, youth, social background, social consequences, peer pressure, attitudes, questionnaire, Espad, Finland